

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИСВАН
ЊЕКОЊИЋ

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
п̄ријатељи и некадашњи с̄туденти
посвећују проф. др Сре̄ти Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет̄ година живото̄а
са искреним жељама за другим живото̄ом
и непрекидним с̄варалаштво̄ом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнобосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социлингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'38
811.163.41.08-31 Андрић И.

Оригинални научни рад
Примљено 18. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ГАЛИНА Г. ТЈАПКО*
(Универзитет МГИМО, Москва)

О СТИЛИСТИЧКИМ ОСОБИНАМА АНДРИЋЕВА НАРАТИВА У РОМАНУ *НА ДРИНИ ЋУПРИЈА*

Роман И. Андрића *На Дрини ћуприја* одавно је ушао у ризницу узорних текстова књижевног језика и постао темељ за проучавање различитих језичких и књижевних дисциплина. Веома је информативан за истраживање компаративне и контрастивне стилистике – релативно младе и веома перспективне гране контрастивне лингвистике. Основна метода контрастивностилистичких студија је „метода превођења“, која се базира на упоређивању текстова генетски различитих језика. Поступак превођења омогућује поређење и изналагање њихових изражајних средстава и стилистичких особина.

Међутим, та метода није лишена својих мана. Уметнички текст је увек личан и одсликава ауторов светоназор. Превођењем текста на други језик може доћи до неугодног преиначења садржаја изворног текста због неколико фактора, такође субјективне природе: 1) због погрешне перцепције ауторове замисли од стране преводиоца; 2) због неумећа преводиоца да адекватно пренесе смисао изворника чију садржину је потпуно разумео; 3) због тога што сам језик превода не поседује потребна средства за адекватан пренос информације.

Да се избегну поменуте сметње, контрастивна стилистика има на располагању још један поступак екстралингвистичке природе, који се састоји у одабиру и одвојеном проучавању изражајних средстава типских текстова разних језика истог жанра у којима се обрађује иста ситуација.

Идеја водиља да је стилистичка анализа књижевног дела сама по себи потенцијалан прилог међујезичким студијама подстакла нас је да се бавимо анализом појединих „стваралачких технологија“ у познатом тексту великог писца.

Стилистичке особине Андрићева наратива у роману *На Дрини ћуприја* разматрају се у оквиру тријаде: композиција – стилске фигуре –

---

* galina606@mail.ru

језичка средства. После краћег образложења следи анализа сваке од ових саставница.

Кључне речи: Иво Андрић, ћуприја, стилистичке особине, композиција, реторичке фигуре, говор ликов.

И научник и писац описују живот, али чине то различито, јер имају разне сврхе и разну грађу. Као и научник, писац жели рећи истину, али поред епистемичке саставнице његово дело има уметничку вредност и врши естетичку функцију, посебно када је аутор вешт мајстор речи, стила и композиције. Ову тријаду одређује и цементира лик приповедача (Виноградов 1971: 113–114; Лихачев 1971: 212–232), иза којег стоји писац, детерминанта књижевног дела. Према својој уметничкој замисли, он формира језичко ткиво дела, комбинујући разне облике, врсте и средства нарације. У овом чланку хтели бисмо размотрити стилистичку палету великог мајстора епског жанра и психолошког приповедања Иве Андрића у роману *На Дрини ћуприја*, чији живот умногоме личи на ток бурне Дрине. На први поглед, историја једне мале касабе босанског вилајета, која је описана у роману, могла би бити занимљива само уском кругу историчара. Међутим, снагом уметничке речи, стваралачке фантазије, дубоким познавањем етничке психологије и месних прилика, Андрић је реконструисао огроман пласт људске историје, изневши своју визију Босне, која никог не оставља равнодушним.

Композиција романа

Композиција овог Андрићевог дела промишљена је до у танчине. Прелепи мост и касаба, *која је из њега израсла као из свога неунишћивог корена*, јесу у роману главне одреднице простора и времена што (које) назначују композицијске оквире радње.

Зашто уметничким категоријама простора и времена Андрић посветио је толико пажње и стваралачке фантазије?

У жељи да предухитри начелна питања која се постављају у свим временима: „Где сам ја?“ и „Колико је сати?“ писац је одредио крајње тачке свих збивања и мизансцена већ на самом почетку романа.

Као што је познато, колективно памћење способно је да обухвати највише три stoleћа, након чега се истина мифологизира и преиначује. Животни циклус Андрићева моста дужи је од три stoleћа и несразмеран са кратким веком људског бића. Мењају се нараштаји касабалија које се крећу мостом и виде исти крајолик – водени простор јогунасте (ћудљиве, својеглаве) Дрине и складне линије *ћирајног чуда од камена*. Животни циклус моста чини им се вечношћу у односу на њихов вла-

стити живот. Зато је сасвим природно што се „невидљиви део“ историје моста у колективном памћењу сублимира у легенде и бајке које једна генерација преноси другој, допуњавајући их све новим детаљима.

С друге стране, дуга временска перспектива моста, који је у роману главно место радње, пружи писцу могућност да покаже повезаност разних генерација касабалија и континуираност ликова различитих поглавља чији се живот развија у вези са мостом. Само на први поглед ликови романа нису међусобно повезани и живот живе само у једној новели која се прича у сваком новом поглављу (Иљина 1995: 336). Међутим, текст романа се не дели на одвојене новеле. Он је изведен као целина јер су сва поглавља описују историју касабе, повезану с мостом. У њима писац с лакоћом прелази из једног столећа у друго показујући међусобну повезаност генерација.

Коракот месечара пролази поред капије картарош Милан Гласинчанин, а столеће касније на истој капији слуша разговоре *јобуњених анђела* његов унук Никола Гласинчанин, блед и крут младић, који је рано изгубио оца и морао због сиромаштва напустити гимназију. Поред моста је виђен и Мухамедбег, који служи војску у Бечу, унук оног Шемсибега који није прихватио нову окупацију па је остао за старе Турке недостижан узор моралне величине. Мухамедбег је беспрекорно обучен у војну униформу европског кроја и држи се са свима *као човек који једе царски хлеб и нијих сумња у себе* (Андрић 2004: 231). Црвена феска на његовој глави једина је веза са старим Шемсибегом. На капији воде жустре расправе о новим животним вредностима студенти из Беча, Прага, Граца и Загреба, који долазе кући за време распуста. Између њих је и Ранко Михајловић, ћутљив и доброћудан младић, студент права из Загреба, праунук оног проте Михаила чија је глава, са цигаром у устима, била натакнута на колац и изложена на истој капији. На мосту дискутује о избору студија Тома Галус, син чиновника из једне старе бургенландске породице, који је дошао у касабу одмах након окупације, и Фехим Бахтијаревић, касабалија по мајци, која је из оне велике породице Османагића што и лепа Фата, која је столеће пре након венчања скочила с моста, одбивши суживот с невољеним човеком.

Има нешто заједничко и у ликовима малоумног младића из агинске породице Турковића из Незука и Салко Ђоркана, главног шерета механе и касабе с којим се терају и најружније шале. Мада их одваја у роману неколико столећа и статус, слични су по једном „подвигу“. Обојица се воле успети на уску, клизаву камену ограду моста и несташно пројурити по њој забачене главе и раширених руку, остављајући без даха раскалашно, пијано друштво са којим су дошли.

Слика касабе у роману је алегорија Босне. Андрићева касабa није толико насеље колико центар посебног света, заштићеног простора са својим вредностима и предрасудама. Дрина је њена граница између „свога“ и „туђега“, природна препрека у комуникацији са спољним светом, посебно зими када скела не ради и касабалије остају у пуној изолацији. Изградњом моста полако се мења њихов живот. Високом ценом и огромним жртвама плаћају они домете цивилизације који у скромним размерама допиру и до њих.

Вешто користећи елементе простора и времена писац поступно прелази од описа фолклорне слике света ка стварној.

У почетку романа Андрић назначује основне елементе водоравног и успоравног крајолика (поље природе): река, зелена и запењена водена маса, тесне гудуре, стрме планине, дубоки кањони, земља, брежуљци, шумарци, ретки скупови црногорице; елементе простора повезане са човеком: њиве, испаше, шљивици, плотови; касабa, чаршија, друм, камени мост.

Квантитативне одлике фолклорног простора описују се обично у оквиру опозиција велик – мален, дуг – кратак, близак – далек, широк – узак и сл. (Цивјан 1990: 10). Исту перцепцију простора налазимо и код Андрића на самом почетку романа: *Мост је око две стогодине и њедесет корака дугачак, а широк око десет корака* (Андрић 2004: 7).

Мада радња романа обухвата неколико столећа, највећи део текста – осамнаест поглавља посвећен је деветнаестом и почетку двадесетог столећа. Рано, дуже раздобље сажето је у шест првих поглавља. Описујући га писац користи временске одреднице у складу с перцепцијом времена средњовековног човека који живи у затвореној средини. Он периодизира време по природном календару, природним поремећајима, изванредним догађајима (потопи, поплаве, буне, ратови, пандемије куге).

Изградњом моста почиње нова епоха у животу касабe, отварање простора према Истоку и Западу. Мења се слика света и перцепција времена. У текст романа уводе се датуми догађаја. Уметничке категорије времена и простора Андрић приказује и индиректно, колоритно описујући артефакте – одећу ликова, домаће потрепштине, справе, алатљике, опрему.

1. Стилске фигуре

Величанствена идеја романа *На Дрини ћуприја* остварена је уз помоћ синтезе оригиналног композицијског решења и сликовитог језика. Андрић је веома пробирљив у креирању различитих облика

уметничког и публицистичког дискурса, психолошког портретисања ликова, у опису природних и људских катаклизма. Мада роман има огроман број ликова, глас сваког појединца се чује. Говор приповедача, који цементира, објашњава и коментарише слојевиту радњу романа, одликује се одмереним, филозофским стилем, каткад елементима хумора и ироније. Та врста текста је добро усклађена са другим облицима дискурса. Посебно интонирање нарави дају реторичке фигуре, које појачавају нагласак појединих речи, заокружују поједине реченице и њихов смисао. Комбинирањем тих фигура Андрић ствара посебан интелигентан стил приповедача, који се одликује правилним књижевним језиком, и директан пучки говор других ликова. Тај контраст даје живост и динамичност приповедању.

Између реторичких фигура, које доста често налазимо код Андрића, честа је *анафора*. Њена особина је у понављању једне или више речи на почетку неколико узастопних реченица:

А над свима је био *један ред* и *један закон*, *тврдо ред* и *строг закон* (270); Чак и онај древни и устаљени *живоћ* на капији, *живоћ* тихих разговора и мирног размишљања [...] почиње да се мења (234).

Анафору Андрић користи као добар предавач, који жели да нагласи неку семантички најважнију реч, а с њом и рему реченице. У примерима друга позиција поновљене речи обично садржи код Андрића допунску информацију у облику проширеног атрибутива. Поређење исте реченице с анафором и без ње показује функцију ове фигуре у:

Граница, та одувек лако запаљива *граница*, није овога пута планула (233).

Пажљивим читањем у овој реченици отварамо још једну фигуру – *оксиморон*, који здружује два опречна појма:

[...] одувек *лако заљива граница*, *није овога љућа* планула (233).

Оксиморон и анафора у тексту романа често иду заједно, на пример:

Гусџав, *мргодни* и *пошљени* али *вешћи* и *поуздани* *Гусџав*, напустио је после толико година њен [Лотикин] хотел (271).

Ове две фигуре показују да је одлазак Густава велики губитак за Лотику (попут издаје). Без оксиморона и анафоре трагизам ситуације не би се осећао толико јако. Уп.:

Густав [...] напустио је после толико година њен [Лотикин] хотел (271).

Анафора може прожимати и цео пасус:

На капији и око капије су *џрва* љубавна маштања, *џрва* виђења у пролазу, добацивања и сашаптавања. Ту су и *џрви* послови и пазари, свађе и договори, ту састанци и сачекивања. Ту се на ћупријској огради од камена, излажу на продају *џрве* трешње и бостан, сабахзорски салепи и врући симити (11).

Оксиморон је стилска фигура која у себи обједињује два или више супротна појма. По учесталости у говору приповедача налази се на другом месту иза анафоре. Врло често се јавља у портретисању ликова:

[Лотика] *грабежљива а несебична, леџа и заводљива, а чедна и хладна* (183); Тај младић у двадесет и трећој години био је *џиновског рачџа* и *деџиње душе, снажан као медвед и сџидљив као девојка* (160).

На трећем месту по учесталости употребе у тексту романа је *синегдоха*, иначе троп и врста метонимије. Препознаје се по томе што денотат множине означаје се само једином. Другим речима, целину означава њена јединка. Често се користи за народско означавање народне припадности, али и у другим случајевима. Забележена је у живом говору ликова, у дијалозима, понекад и у говору приповедача:

Хоће *Швабо* да има тефтер од свега (158); Многи је од тих чиновника, *џусџар Мађар* или *надмен Пољак*, са зебњом прешао овај мост [...] А коју годину доцније *он је седео* сатима на капији, пушио на дебелом ћилибарском цигарлуку (179); Главном је да се *душманин* не пусти у земљу без боја (114); *Многи* се путник тада замори да мољака и убеђује заптије, и враћа се утучен, несвршена посла (97).

На више места у тексту романа И. Андрић користи још једну реторичку фигуру – *гомилање*. Настаје навођењем и семантичком кохезијом неколико различитих по значењу израза исте структуре (или речи исте морфолошке врсте) за обрис неке ситуације, неког појма или лика:

Код Лотике *се и џило и карџало и џевало и играло и водили озбиљни разговори и свршавали џослови, и добро јело и чистџо сџавало* (182); Она [нова власт] је била *безлична, џосредна* и већ зато *лакше џодношљива* од бивше турске власти (178); Они живе *од свирке, шале и ракије* (194).

Слично *гомилању* је *набрајање*. Разлика је само у томе што се ради о навођењу већег броја речи или израза истог семантичког поља у једној реченици:

Сви путници одувек маштају *о добром друму, сигурном друшџиву и џојлом коначишџу* (15); На тој тераси смештен је кафеџија са својим *џезвама, филџанима, увек расџаљеном мангалом, и дечаком који џреноси кафе* преко пута, гостима на софи (7).

Градација:

Свак *жели више, ӣражи боље, или с̄иреи од горег* (234).

Омиљена стилска фигура код Андрића је *йоређење*. По учесталости је сигурно на првом месту. Познато је да без поређења нема метафоре. Поређење је стимуланс за стварање метафоре. Андрићев језик је прожет домишљатим, сликовитим, тачним, духовитим поређењима. У тексту се стално среће иницијална реч компарације *као* и израз *као да*:

Река је брза и сива као мӯино с̄иакло (162); *Ово кра̄ико коло, у ком је више младића него девојака, разиграно је и ле̄ии као бачена ниска* (293).

Поређењем (компарацијом) писац веома сликовито преноси психологизам појединих епизода у роману. Навешћу као пример драматичну сцену ноћног двобоја двојице картароша, у којој један од њих стоји на рубу пропасти, а други је неумољив у свом насртају тражећи од губитника све већу и већу жртву, а на крају и живот:

Задња игра је као бујица све однела и претворила Милана у сиромаха; Очајнику који нема снаге да прекине игру ус̄та су дошла као дрвена и речи као ӣуђе; Играо је као нем и слей; Као да су кар̄ије између њих двојице йос̄тале с̄йоредне и само као йовод за очајничко рвање без йредаха (149); *Његов йро̄тивник у игри йрснуо је као мехур од са̄унице* (152); *Био је сломљен и у грозници, као да су га ва̄иреним йрућем шибали* (154).

Посебну изражајност казивању даје *йерсонификација*. Уз помоћ ове стилске фигуре Андрић често оживљава неживе денотате, придајући људске особине стварима:

Касаба личи на несрећника који пред ударцима од којих не може да се одбрани прекрије очи рукама, и тако чека (306); *Земље се кидају, главе ле̄ије од њих* (228).

Сликовитост текста појачава се здруженом употребом уметничке метафоре, која се среће само код Андрића, и језичке метафоре коју не треба стварати: она се узима из лексичког блага као већ готов „производ“: *живе душе* није било на капији (Андрић 2004: 162); *ђавољи дука̄ӣ* (155); *здрава маџарија* (154); *цене су скакале* (229) и сл. Живи говор је препун таквих метафора (Скљаревска 2004: 34).

Још једну стилску фигуру – *анӣифразу*, у којој се речи употребљавају супротно од правог значења, Андрић користи за изражавање лаке ироније:

Тај човек у годинама, *коме ракија није мрска*, дремуцао је, седећи непрописано на каменој софи (162); *Аферим*, Торкане, *йиле од сокола!* – *Аферим, газијо!* (205).

Додатну информацију о расподели стилистичких фигура у различитим облицима дискурса у роману добили смо методом међујезичког упоређења, наиме, упоређењем изворника и његовог руског превода (Андрич 1985). Међујезичка анализа је показала да употреба фигура много фреквентнија у дискурсу приповедача (анафора, оксиморон, набрајање, поређење, персонификација). Неке од њих преводилац је жртвовао због другог начина преноса смисла реченице. Навешћемо као пример српску реченицу која садржи анафору и њен аналог у руском преводу без те фигуре:

Граница, та одувек лако запаљива *граница*, није овога пута планула (233). – Граница, обычно столь легко воспламеняемая, на этот раз оставалась спокойной (240).

Управо превод је показао да за народско означавање народне припадности у изворнику користи се углавном синегдоха, док у дискурсу приповедача, напротив, налазимо правилне облике множине. Тако, у пучком говору босанских Турака аустроугарски војници презирно називају се обликом једнине *Швабо*, док приповедач назива их у складу са књижевном нормом, уп.: Половином августа *Аустријанци* су ушли у Сарајево (Андрић 2004: 115). У преводу се види како преводилац није одразио ову законитост омах на почетку текста, али запазивши ју је касније нашао успешно решење. Ево, неколико примера:

А ја сам мислио да ви хоћете да истерате *Швабу* из Босне (114) – А ја думал, вы хотите *австрийцев* из Боснии прогнать (118); Безобзирно и неуморно је доказивао [Алиходжа] [...] да је одбрана бесмислена кад је „*Швабо* већ прешишао Босну, с краја на крај“ (115). – Самозабавно и неутомимо он доказывал, что [...] бессмысленно защищать город, когда «*австрийцы* всю Боснию уже к рукам прибрали» (120); Али не да *Швабо*, него одмах крпи што је напрсло – филозофира један познат нерадник из чаршије, и срче Алиходжину кафу (214) – Но *австрияк* не поддается, сейчас давай залатывать, где прорвалось, – разводил философию, первый, известный лодырь из базарных рядов, потягивая кофе Али-ходжи (221); Ама не зна *Швабо* да је жив док не куцка и не чепрка око нечег (214) – Но *австрияку* жизни нет без того, чтоб не тюкать молотком и не ковыряться в чем-нибудь (221); Хоће *Швабо* да има тефтер од свега (158) – Неймется *австрияку* на все опись составить (162).

2. Друге језичке особине

Динамичност радње остварује се у роману променом и ређањем разних облика говора, разних стилова који се синтезирају у „лику аутора“ (Виноградов 1971: 181) и његових супституената (заменика). Заједно са стилским фигурама и троповима уметничком дотеривању текста служе јединице језичког система разног статуса. Њихово учешће у том поступку је различито и не поклапа се увек са статусом у језичком систему. Улога непунозначних речи – речци, узвика, предлога – у стварању уметничког дојма понекад је много већа него што се чини на први поглед. Избор изражајних средстава зависи од врсте текста који ствара писац и од његове стваралачке замисли. Састав језичких јединица које користи Андрић у стилском поступку изузетно богат и спада у укупно благо поетике романа *На Дрини ћуџрија*. Језику, стилу и поетици Андрића посвећене су опсежне монографије Ж. Станојчића (1967), О. Кирилове (1992), серија радова Б. Тошовића (Andrić-Initiative 2013) и других аутора. Не бисмо хтели понављати оно што је већ речено другима о стилу великог писца. Ми ћемо скренути пажњу само на једну али веома битну карактеристику коју Андрић никад не заобилази у портретисању својих ликова. Реч је о „репродукцији“ у тексту људског говора који је за писца важан извор информације о човеку и одликава слободу стваралачке фантазије Андрића.

Ликови романа *На Дрини ћуџрија* су веома реални. Ми чујемо њихове гласове, како они говоре, певају, свађају, псују, муцају, сричу, кашљу, јецају, галаме и праве ларму у механи. Андрића репродуцира људски говор уз помоћ *ономајџојеских* речи. Његов Мула Ибрахим збори веома споро (*Треба да је човек докон ња да са Мула Ибрахимом разговара*, истицале су касабалије у шали), јер има говорну ману, муцав је:

Крвава работа ова војска, Мула Ибрахиме! – рекао је поп Никола.
Пийправо кажеш, ккккркккк – муцао је Мула Ибрахим (132).

Описујући ликове странаца који су дошли у касабу силом прилика и остали тамо да живе заједно са касабалијама Андрић боји њихов језик особинама туђег изговора који остаје заувек и поред тога што неометано комуницирају с месним живљем. Немоћ језика понекад је средство да се покаже слабост и незаштићеност самог човека који се нашао у неприлици. Такав је мајстор Перо којег вређају дрски турски младићи када прелази преко моста враћајући се с посла. Код куће се горко жали жени на турску дечурлију, али супруга неће да га схвати, него још и тврди да је сам крив, јер би по њој требало да распали крив-

ца чекићем „по ћиверици“. Јадни Перо не може се с њом сложити у томе и мало жалосно каже:

Ех, Стана, Стана, како *мозе цовјек цовјека цекцицем ѿо циверици?* (236).

С друге стране, Лотики, власници хотела *На мосѿу*, страни изговор, граматичке грешке, неправилан нагласак не умањују шарм и женскост:

Са дрским и насртљивим гостима Лотика је разговарала слатко, смело, духовито, оштро, ласкаво, умирујуће (фигура набрајање). Глас јој је храпав и неједнак, али на махове прелази у неко дубоко и мазно гуканье (оксиморон). *А говорила је ѿогрешно, јер никада није научила добро срѿски, својим нарочитим сочним и сликовитим језиком, у коме ѿадежи нису никад на свом месѿу и род именица није никад сугуран, али који иначе ѿо ѿѿону и смислу ѿѿѿѿуно одговара народном начину изражавања* (182).

Када је реч о странцима који не знају српски, Андрић, по правилу, уводи неки „маркер“, којим саопштава да странац говори на свом матерњем језику. Индивидуализацију портрета ликова Андрић постиже и уз помоћ дијалекатских особина говора. Описујући говорне особине месног становништва писац често користи јекавски изговор, иако није увек доследан у томе. Јекавски говори картарош Милан Гласинчанин и странац који је играо са њим. Има јекавизама у говору Алихоце. Више-мање доследно јекавизми употребљавају се у говору Гласинчанина млађег. Јекавски говоре и други ликови – Галус и Бахтијаревић. Али размишљајући „у себи“ Бахтијаревић прелази на екавски изговор (Андрић 2004: 257). Службени прогласи аустријске власти, упућени месном становништву, сви су написани јекавски и читају се наглас јекавски (Андрић 2004: 228–229). У језику приповедача је екавска норма изговора.

Описом особина људског говора Андрић до у танчине допуњује психолошке портрете својих јунака. Њихови гласови остају у сећању. У најтежим тренуцима људски говор одсликава расположење човека, његов немир, очај, језу. Потресна је слика погубљења недужног човека који покушава на слабом туђем језику доказати преком аустријском суду своју невиност (Андрић 2004: 302).

Андрић зна показати не само квалитет и индивидуалне особине људског говора него и звучанье гласа – кашаљ старог Авдаге (VIII, 106); песму пијаног Ћоркана на кљизавој огради моста (Андрић 2004: 204).

Живост, експресивност и модалност говора Андрић имитује помоћу речци (*ама, зар, бар, чак, значи, ипак*), узвика (*Ех!, Ух!, Аферим!*), везника, описа мимике и гестова.

Уметничку вредност имају и реторичка питања. Кроз њих скрушена Зорка размишља о својој несрећној љубави (Андрић 2004: 289).

Оријентални штимунг приповедању придају бројни турцизми који се употребљавају у роману при опису различитих животних ситуација, природе и пејзажа. Андрићев текст показује колико је био снажан утицај исламске духовне културе на језик аутохтоног живља. Улогу турцизама у роману можемо посматрати из неколико углова: 1) турцизми код ликова Турака; 2) турцизми код ликова обраћеника; 3) турцизми код ликова раје; 4) турцизми у портретисању дошљака; 5) турцизми у опису животних прилика; 6) турцизми у опису природе и пејзажа. Турцизми су посебна неисцрпна тема у стваралаштву Андрића.

Писац показује да исламска култура није утицала само на припаднике исламске вере него и на хришћански свет. Реч није о животној филозофији или кућном стилу живота, него о предметима материјалне културе – намештају, одећи, посућју, храни. У тексту романа наилазимо на цитате на турском језику. Посебно је занимљиво што наилазимо и на граматичке, односно синтаксичке особине, преузете из турског језика:

У айласи чакширама и чохали џемаданима (153); *Кућа са четрнаест иамли њенџера* (100); *кафеџија је опет распалио мангалу и поређао кафени шакум* (90); *Кад је Алах иеле шануху, бива, овај свијет, земља је била равна и глатка ко најлепша савайли тшејсија* (215).

Дуга историја моста коју описује Андрић наликује на трагичну људску судбину. Без обзира што је леп и свима потребан брутално је погубљен (уништен експлозивом). Од самог почетка приповедање је обојено тамним колоритом. Превладавају мрачне, суморне боје. Посебну негативну конотацију добија тамнозелена боја која подсећа на Абидагин дуги зелени штап – симбол бруталности и насиља, као и на очи овог предатора, *код кога се и за мању реч глава губи* (Андрић 2004: 21). Стога и зелена вода Дрине нас више узнемирава него умирује. Касније колорит постаје светлији, али свеједно прекида се тамнијим бојама.

Стилистичка креативност Андрићева приповедања у роману *На Дрини ћурија* постиже се хармонијом форме и садржаја – јединством лика приповедача, савршеном композицијом, бираном уметничком речи и љубављу према завичају. Уверљивост књижевника почива се на дубоком познавању етничке психологије, историјских прилика и амбијента „балканског котла“. За расплетање „босанског чвора“ мало

је прочитати уџбеник историје. Треба прочитати Андрићеву епопеју моста на Дрини.

ИЗВОРИ

Андрић 2004: Ivo Andrić, *Na Drini ćuprija*, Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista.
 Андрић 1985: Иво Андрић, *Мост на Дрини*, превод с сербско-хорватског Т. Вирты, Москва: Изд-во «Правда».

ЛИТЕРАТУРА

- Andrić-Initiative 2013: Branko Tošović, *Funkcijsko čitanje ćuprije: Andrićeve ćuprija*, Graz: Institut für Slavistik der Karl-Franzens-Universität i dr.
 Виноградов 1971: Виктор В. Виноградов, *О теории художественной речи*, Москва: Изд-во «Высшая школа».
 Ильина 1995: Галина Я. Ильина, *Литература Югослави: История литератур Восточной Европы после второй мировой войны*, Т. 1. 1945–1960 гг., Москва: Изд-во «Индрик».
 Кирилова 1992: Ольга Л. Кириллова, *Между мифом и игрой: о поэтике Андрича*, Москва: Ин-т славяноведения РАН.
 Лихачев 1971: Дмитрий С. Лихачев, Послесловие, у: Виктор В. Виноградов, *О теории художественной речи*, Москва: Изд-во «Высшая школа», 212–232.
 Склjаревска 2004: Галина Н. Склjаревская, *Метафора в системе языка*, Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ.
 Станојчић 1967: Živojin Stanojčić, *Jezik i stil Iva Andrića*, Beograd: Filološki fakultet.
 Цивјан 1990: Татьяна В. Цивьян, *Лингвистические основы балканской модели мира*, Москва: Наука.

Галина Г. Тяпко

О СТИЛИСТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ РОМАНА И. АНДРИЧА МОСТ НА ДРИНЕ

Резюме

Особенности художественной аранжировки текста, используемые Андричем в романе *Мост на Дрини*, рассматриваются в статье в свете триады: композиция – стилистические фигуры – языковые средства.

Идейный замысел, композиция и сюжетная линия романа позволили автору легко переходить из одной эпохи в другую, совмещать и

раздвигать временные планы, останавливать движок времени, чтобы рассказать новый захватывающий эпизод в истории моста, связавшего судьбы персонажей разных поколений.

Особая выразительность текста достигается контрастным использованием разной стилистики повествования – от образцово литературного языка рассказчика до живой речи многочисленных персонажей «из народа». Живость и динамизм литературному действию придают избирательно используемые Андричем стилистические фигуры и тропы, в частности, анафора, оксиморон, сравнение в речи рассказчика, синекдоха и фразеологизированная метафора в народной речи. В бытовых сценах писатель раскрыл себя как тонкий знаток этнической психологии, мастер психологического портрета и «шумовой аранжировки» действия.

Национальную специфику повествования, не поддающуюся переводу, составляют диалектные речевые особенности персонажей, экваская и екавская нормы произношения, иностранный акцент. В переводе неизбежно теряются и некоторые стилистические фигуры оригинала.

Текст романа И. Андрича *Мост на Дрине* является весьма информативной основой для изучения межъязыковых технологий художественного перевода, а также сравнительной и сопоставительной стилистики.

Ключевые слова: Иво Андрич, *ћуѝрија*, стилистические свойства, композиция, риторические фигуры, речь образов.